

۲۰۱۹/۰۲/۱۴

دوکتور نور احمد خالدی

مردم افغانستان

بخش دوم و اخیر

ترکیب زبانی نفوس:

خوشبختانه در مورد ترکیب زبانی نفوس کشور معلومات احصائیوی دست اول موجود است. در سرشماری سال ۱۳۵۸ زبان تکلم خانوار از مردم پرسیده شد. با آنکه ارقام حاصله از این سوال نشر نشد اما این معلومات در اداره مرکزی احصائیه موجود است. این اداره به همکاری صندوق ملل متحد برای نفوس یو ان اف پی ای UNFPA در جریان اجرای امور مقدماتی برای اجرای سرشماری آینده افغانستان در سالهای ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۵ به جمع آوری فهرست خانوارها در تمام دهات و قریه جات کشور مبادرت ورزید و در جریان آن به جمع آوری یک سلسله معلومات کلی راجع به تعداد مجموعی نفوس خانوارها، زبان روزمره محاوره خانوارها، موجودیت مراکز صحتی، مکاتب، راهها، پیداوار عمده و غیره ۳۵ بیش از ۳۸ هزار قریه کشور در تمام ولایات مبادرت ورزید. نتایج این عملیات در یک نشریه مشترک از جانب اداره مرکزی احصائیه و اداره ملل متحد در کابل تحت عنوان "معلومات دموگرافیکی نفوس افغانستان سالهای ۲۰۰۳-۲۰۰۵" بزبان انگلیسی به نشر رسید.

این معلومات نشان میدهد که در دهات افغانستان کمی بیشتر از ۹ میلیون نفر بزبان پشتو صحبت میکنند، کمی بیشتر از ۷ میلیون نفر بزبان دری، ۱،۳ میلیون نفر بزبان ازبکی، ۳۲۹ هزار نفر بزبان ترکمنی، ۹۷ هزار نفر بزبان بلوچی، ۲۴۹ هزار نفر بزبان پشه، ۱۲۷ هزار نفر بزبان نورستانی، و ۱۵۳ هزار نفر به سایر زبانها صحبت میکنند. ۱۴۶ هزار نفر در این مورد معلومات نداده بودند. باید توجه داشت که زبان هزاره گی در جدول فوق شامل زبان دری میباشد.

معلومات در مورد زبانهای محاوره خانوارها را نباید معرف اقوام کشور دانست. در طول صدها سال جابجایی اقوام و خانوارهای کشور در مناطق مختلفه دور از محل سکونت تاریخی قومی آنها افراد و خانوارهای مربوط به اقوام مختلف زبانهای معمول منطقه جدید زندگی خود را به حیث زبان معمول محاوره فامیلی قبول کرده و حتی یکتعداد زبانهای اصلی قومی خود را فراموش کرده اند. در این زمره میتوان از هزاره های افغانستان نام برد که امروزه زبان دری البته با لهجه مشخص هزاره گی حرف میزنند، از اقوام نورزایی، ابدالی در هرات یاد کرد که بزبان دری صحبت میکنند، از اقوام بارکزایی، محمدزایی، سدوزایی و غیره در کابل یاد کرد که بزبان دری

تکلم میکنند. همچنین هزاران خانوار از اقوام پشتون ننگرهار، لغمان، کنرها، نورستان، پکتیا، پکتیکا، لوگر، وردک و غیره در شهر کابل زندگی میکنند که امروز نظر به ازدواجهای میان قومی در منازل خود بزبان معول شهر کابل که دری است مکالمه میکنند.

سرشماری نفوس در افغانستان:

اولین و آخرین سرشماری نفوس در سال ۱۳۵۸ (۱۹۷۹م) به کمک ملل متحد در افغانستان انجام شد. برخلاف گفته های بعضیها (از جمله امین فرهنگ وزیر اقتصاد در سال ۲۰۰۴) این سرشماری یک عمل نمایشی نبوده بلکه تهیه مقدمات آن سه سال را در بر گرفت بشمول نقشه کشی تمام دهات و شهرهای کشور، نمبر گذاری تمام دروازه ها و فهرست کردن تمام خانوارها در عقب این دروازه ها و فهرست برداری خیمه های کوچیها و تثبیت مسیر حرکت آنها.

اصل سرشماری بیست روز را در سال ۱۳۵۸ در بر گرفت و بیش از دو میلیون پرسشنامه خانوارها را بیش از ده هزار سرشماران با انجام مصاحبه با بزرگان هر خانوار در تمام مناطق امن کشور تکمیل کردند. در مناطق صعب العبور کوهستانی و محلات بسیار نا امن، معمولاً دور افتاده، سرشماری انجام نشد. بر همین اساس چون کوچیها معمولاً در همچو مناطق زندگی میکنند، احتوای کامل نشدند. اما برای تخمین نفوس این مناطق از فهرستهای خانوارها که در مراحل مقدماتی سرشماری تکمیل شده بودند و میزان رشد نفوس استفاده شد. متعاقباً معلومات شامل پرسشنامه ها ادخال کمپیوتری شده و بعد از پراسس تمام پرسشنامه ها، نتایج مقدماتی آن در سال ۱۹۸۰ م و نتایج نهایی در سال ۱۹۸۳ از طرف اداره مرکزی احصائیه، وقتی که من مدیر عمومی سرشماری نفوس و سرویهای دموگرافیکی بودم نشر گردیدند.

از سال ۱۳۵۸ به اینطرف سرشماری تازه در کشور انجام نیافته است. با وجودیکه بعد از کنفرانس بن و ایجاد دولت جمهوری اسلامی در سال ۲۰۰۱م تطبیق پروژه سرشماری در دستور کار دولت جدید قرار گرفته و برای تطبیق آن اقدامات جدی و گسترده به کمک صندوق نفوس ملل متحد از طرف اداره مرکزی احصائیه انجام پذیرفت، اما بنابر وخامت اوضاع امنیتی تا امروز دولتها قادر به انجام این پروژه نشده اند. هر کودکی میداند برای سرشماری موجودیت امنیت اهمیت درجه اول دارد. کدام رهبر سیاسی میتواند جان بیش از سی هزار سرشمار (معمولاً معلمین مکاتب) را به خطر انداخته آنها را به دهات و قریه جات اعزام کند؟ حتی در سال ۱۳۵۸ که به مقایسه سالهای اخیر امنیت نسبی در کشور موجود بود تعدادی از کارمندان اداره مرکزی احصائیه جانهای خود را از دست دادند.

بعضیها از روی بیدانسی میگویند دولتهای افغانستان سرشماری را انجام نمیدهند چون مقامات نمیخواستند نفوس اقوام کشور معلوم گردد! منظور اولی از اجرای سرشماری معلوم کردن نفوس اقوام نیست. در هیچ قانون اساسی کشور در هیچ زمانی اقوام کشور دارای امتیازات خاصی نبوده اند تا دانستن تعداد هر قوم برای پالیسی های دولتها اهمیت خاصی داشته باشد. همه مردم افغانستان در برابر حقوق، امتیازات و مسولیتهای مساوی دارند. در سرشماری سال ۱۳۵۸ با آنکه سوال قوم در آغاز شامل پرسشنامه شده بود اما با آغاز سرشماری دولت تصمیم گرفت برای جلوگیری از اخلال عملیات سرشماری و جلوگیری از خطر زیر سوال بردن صحت

ارقام جمع آوری شده در آینده، سوال مربوط به اقوام افراد را حذف نماید. بنابر این تصمیم از قوم و ملیت مردم سوال نشد.

واقعیت این است که سیاستمداران ما، طوریکه نتایج انتخابات سال ۲۰۱۴ نشان داد، توان پذیرش و هضم نتایج سرشماریها و انتخابات را ندارد. بطور مثال دولتهای مجاهدین و دولت جمهوری اسلامی بعد از کنفرانس بن در نشرات خود از روی تعصب سیاسی یا از انجام سرشماری نفوس سال ۱۳۵۸ که در زمان حفیظ اله امین اجرا شد انکار میکنند، یا نادیده میگیرند و یا آنرا کم اهمیت جلوه میدهند. حتی سرپرست موجوده اداره مرکزی احصائیه یا از روی نادانی یا از روی اجبار و تعصب سیاسی میگوید سرشماری در سال ۱۳۵۸ شروع شد اما تکمیل نگردید! در حالیکه میدانیم سرشماری مذکور با مصرف ملیونها دالر از شروع کارهای مقدماتی کارتوگرافیکی، نمبر زدن دروازه ها و فهرست برداری خانوارها تا اجرای عملیات ساحه، پراسس ارقام کمپیوتری، تحلیل و ارزیابی نتایج، تهیه راپورها و تکمیل و نشر ارقام در حدود پنج سال را در بر گرفته و تکمیل گردید.

خوشبختانه در نتایج نشر شده سرشماری مذکور چیزی وجود ندارد تا صحت ارقام آنرا بنابر ملحوظات قومی، زبانی و سیاسی خدشه دار سازد. جالب این است که، با وجود کم بها دادن به سرشماری سال ۱۳۵۸، تمام تخمینهای سالانه مابعد نفوس افغانستان در طی ۳۶ سال گذشته، که مورد استفاده دولت و مؤسسات میباشند همه عمدتاً برپایه نتایج اولین سرشماری نفوس کشور در سال ۱۳۵۸ و بعضی سرویها، و تخمینهای محلی بعدی نفوس استوار اند.

طوریکه نتایج انتخابات سال ۲۰۱۴ نشان داد، سیاستمداران ما توان پذیرش و هضم ارقام و اعداد بدست آمده از نفوس کشور را از نتیجه عملیات ساحه که مطابق به برداشتهای خاص خودشان نباشد، ندارند. از این لحاظ نباید در سرشماری آینده از قوم و ملیت مردم سوال کرد. با اطمینان میتوانم بگویم که اگر دولت موفق به اجرای یک سرشماری نفوس در آینده گردد و از مردم در مورد قومیت آنها سوال گردد کسانی که خود را در اقلیت مییابند نتایج سرشماری را قبول نخواهند کرد و با تحت سوال بردن نتایج یک سوال، تمام نتایج سرشماری مورد سوال قرار خواهد گرفت.

عملیات سرشماری از مقدمات تا اجرا، پراسس ارقام، تحلیل و ارزیابی و نشر نتایج بسیار پر مصرف، زمانگیر، تخریکی، مسلکی میباشند. بطور مثال با آنکه استرالیا در هر پنج سال سرشماری میکند، با آنهم از سه سال به اینطرف مقدمات سرشماری ماه آگست سال جاری ۲۰۱۶ آن جریان دارد و نشر نتایج کامل آن سه سال بعدی را در بر خواهد گرفت. قرار است اینجانب به حیث منیجر ساحه در ایالت کوینزلند در عملیات سرشماری سهم بگیرم. افغانستان توان آنرا ندارد تا با شمول کردن سوال قومیت تمام نتایج یک سرشماری خود را مورد سوال قرار داده مصارف گزاف آنرا به هدر دهد. برای دانستن احصائیه های نفوس بر اساس قومیت راههای دیگری موجود است که ارقام سرشماری های نفوس میتوانند امکانات آنرا میسر سازند.

نتایج سرشماری سال ۱۳۵۸ افغانستان را بنده در نشریه آتی مورد ارزیابی قرار داده ام که در سال ۱۹۸۹ از طرف پوهنتون ملی استرالیا نشر شده است.

آیا اجرای سرشماری نفوس در افغانستان در شرایط فعلی عملی است؟

محمد امین فرهنگ در مصاحبه با تلویزیون ای تی ان ادعا کرده بود که حکومت کرزی (خودش در آن زمان وزیر بوده) و دولت فعلی بخاطر اغراض قومی سرشماری نفوس را نخواستند و نمیخواهند اجرا گردد. صاف و پوست کنده این سخنان پوچ و بی معنی از طرف افراد غیر مسلکی است که از سرشماری و مغلق بودن آن بویی نبرده اند. اجرای سرشماری بزرگترین عملیات ساحه در کشور است که هر دروازه در کشور باید باز شود و از خانوار های عقب دروازه یک پرسشنامه که حد اقل نیم ساعت را در بر میگیرد تکمیل گردد. در کشوری که ۴۵،۰۰۰ قریه دهاتی و هزاران ناحیه شهری وجود دارد این عملیات به حد اقل ۲۰،۰۰۰ سرشمار و ۵،۰۰۰ کنترولر ساحه نیاز دارد تا در مدت حد اقل یک ماه این عملیات را تکمیل کنند. در کشوری که در بیش از مناصف قریه جات آن امنیت سرشمار آنرا دولت تضمین کرده نمیتواند چگونه کسی و یا مقامی جرأت کند تا جان هزاران سرشمار را به خطر انداخته آنها را به مناطق دور افتاده و پر خطر اعزام نمایند. سرشماری پلان شده سال ۲۰۰۸ بنابر نبودن فضای لازم امنیتی از طرف ملل متحد و دولت افغانستان به تعویق افتاد. این مشکلات امروز هم وجود دارد. من شخصاً در عمل مشکلات انجام سرشماری را تجربه کرده ام. من متخصص امور نفوس هستم و به همین صفت در چندین سرشماری استرالیا و همچنان کشور مایکرونیشیا سهم گرفته ام.

در عملیات اولین و آخرین سرشماری سال ۱۹۷۹ افغانستان به حیث ماستر ترینر سهم گرفته و به حیث مدیر عمومی سرشماری نفوس نتایج آنرا تحلیل، ارزیابی و نشر کرده ام. در سال ۱۹۷۹ در زمان حفیظ اله امین تازه جنگهای مجاهدین شروع شده بود و امنیت در مناطق دور افتاده کشور به خرابی امروز نبود. با آنهم در آن سرشماری صدها سرشمار و کارمند اداره مرکزی احصائیه جانهای خود را باختند. بطور مثال من برای ارزیابی آمادگی ولایات نیمروز، فراه، هرات و بادغیس ۲۰ روز قبل از آغاز عملیات ساحه به این ولایات سفر کردم. باوجود اطمینان های زیاد والیها و قوماندانهای نظامی هنوز به کابل برگشته بودم که خبر کشته شدن مرحوم آقای راد مدیر احصائیه ولایت بادغیس و همکاران او برای ما رسید. به تعقیب آن در اثر حمله مجاهدین به دفتر سرشماری لوگر تمام همکاران دفتر مذکور بشول مدیر آن که از همصنفی های زمان پوهنئی اقتصاد پوهنتون کابل من بود، جانهای خود را باختند.

در اثر خرابی اوضاع امنیتی در ۳۵ فیصد ساحات کشور سرشماری صورت گرفته نتوانست. حالا چطور یک عده آدمهای بی خبر و غیر مسلکی با ادعاهای منافقانه که رنگ قوم پرستی و تعصب در آنها موج میزند میخواهند اذهان عامه را مغشوش بسازند و رهبران پشتون تبار را متهم کنند. جای شرم است که تعدادی میخواهند هر موضوعی را رنگ قومی و نژادی بدهند.

تخمین های تازه نفوس افغانستان:

اخیرا معلومات غلط و نادرست توسط طلوع نیوز نشر شده که گویا با استفاده از تخنیک ریموت سنسنگ میتوان در وقت کم و با هزینه اندک، روند سرشماری نفوس را در کشور عملی کرد. بنده متخصص امور نفوس بوده و در این رشته دکترا دارم. همچنان در سالهای ۱۹۸۲-۱۹۸۴ مدیر عمومی سرشماری نفوس در اداره مرکزی احصائیه افغانستان وظیفه اجرا کرده ام. اگر در مورد نفوس افغانستان به دنبال حقیقت هستید به این توضیحات مسلکی توجه کنید.

1. اداره مرکزی احصائیه کدام سرشماری جدید نفوس را اجراء نکرده و قرار نیست اجراء کند بلکه بر اساس نوشته و بساط خودشان "مودل که در نتیجه تجدید روش برای برآورد نفوس در نظر گرفته شده است با بکار برد ارقام موجود سرشماری نفوس سال ۱۳۵۸، فهرست برداری خانوار سال های ۱۳۸۳-۸۵ کشور و همچنان سروی اقتصادی- اجتماعی و دموگرافیکی که در ۱۳ ولایت کشور از طرف این اداره تطبیق گردیده، و همچنان عکس های ماهواره یی که بدین منظور از طرف نهاد های مختلف دولتی و غیر حکومتی بدسترس این اداره قرار داده شده و به نهاد فلومایندر شریک ساخته شده، صورت گرفته است."
2. یعنی با استفاده از چهار منبع بشمول تخنیکهای ریموت سنسنگ اداره مرکزی احصائیه به کمک صندوق نفوس ملل متحد و مؤسسه فلومایندرز نفوس کشور را با یک مودل نو تخمین میکنند نه از طریق سرشماری که یک عملیات ساحوی وسیع پر مصرف (۲۵۰ میلیون دالر امریکایی) است و در شرایط موجود امنیتی قابل اجراء نیست. بنا به اظهارات احمد جاوید رسولی، رییس عمومی اداره مرکزی احصائیه: "ما این شیوه را از سال ۲۰۱۶ آغاز کردیم که بر بنیاد آن توانستیم اکنون نتایج بهتری را دریابیم. در برآورد نفوس و قراری که اطلاعات به دست آوردیم این شیوه تا ۹۵ درصد ارقام دقیق را به دست می دهد" (ذبیح الله جهانمل ۶ قوس ۱۳۹۶ طلوع نیوز).
3. اما آنچه طلوع نیوز در ادامه مینویسد که: "با این همه، مزیت هایی که نرم افزار ریموت سنسنگ دارد، این است که می شود با آن در وقت کم و با هزینه اندک، روند سرشماری نفوس در کشور را عملی کرد." کاملاً نادرست بوده و گمراه کننده است. اول اینکه ریموت سنسنگ کدام "نرم افزار" یا سافت ویر کمپیوتری نیست بلکه یک سلسله تخنیکهای احصایی از طریق عکسبرداریهای فضایی است که تغییرات مسکونی، زراعتی، و فزیک را در دهات و شهرها در فاصله های زمانی مختلف ثبت میکنند. دوم آنکه از این تخنیک در بهبود نتایج سرشماریها در جاهاییکه عملی است و بهبود تخمینهای نفوس در جاهاییکه سرشماری عملی نیست استفاده میشود. بنابر آن ریموت سنسنگ بر خلاف نوشته طلوع نیوز نمیتواند جای سرشماری را گرفته و نمیتوان با استفاده از آن در وقت کم و با مصارف اندک روند سرشماری نفوس را در کشور عملی کرد.
4. صندوق نفوس ملل متحد قرار است در دور سرشماریهای سال ۲۰۲۰ که در بسیاری کشورهای رو به انکشاف تطبیق میگردد با استفاده از تخنیک ریموت سنسنگ از طریق عکسبرداریهای فضایی که تغییرات مسکونی، زراعتی، و فزیک را در دهات و شهرها در فاصله های زمانی مختلف ثبت میکنند، بر علاوه جمع آوری ارقام نفوس ساحه با اجرای سرشماریها در بهبود نتایج سرشماریها کمک کند. از این تخنیک در تخمینهای تازه نفوس افغانستان به همکاری موسسه فلومایندر نیز استفاده شده است.
5. باید توجه داشت که از سال ۱۳۸۶ (۲۰۰۵) به اینطرف نظر به حکم قانون اساسی همه ساله اداره مرکزی احصائیه تخمین سالانه نفوس را بر اساس دو منبع اول سرشماری سال ۱۳۵۸ و دوم فهرست برداری خانوار سال های ۱۳۸۳-۸۵ کشور انجام داده و بدسترس حکومت قرار میدهد.
6. . طوریکه در نوشته اداره مرکزی احصائیه تذکر بعمل آمده اولین (و آخرین) سرشماری در سال ۱۳۵۸ (۱۹۷۹م) وقتیکه حفیظ الله امین در قدرت بود اجراء شد اما کارهای مقدماتی آن در زمان داوود خان تکمیل شده بود. در زمان داوود خان تمام امور مقدماتی سرشماری بشمول نمبر زدن دروازه ها و فهرست برداری

خانوارها در جریان سه سال تکمیل گردید و قرار بود که سرشماری بر اساس تقسیم اوقات زمانی پلان شده در سرطان سال ۱۳۵۷ اجرا گردد اما با کودتای ثور ۱۳۵۷ این پلان برای یکسال به تعویق افتاد. در سرشماری سال ۱۳۵۸ در حدود ۶۵ فیصد ساحه کشور احتوا شد و معلومات در مورد ۳۵ فیصد بقیه از فهرست های خانوار دور مقدماتی و رشد طبیعی نفوس به آن اضافه گردید. از سال ۲۰۰۱ تا امروز دوبار کوشش شد تا سرشماری صورت بگیرد اما نظر به خرابی اوضاع امنیتی این پروژه به تعویق افتاد. در این مدت فهرست برداری خانوارها در سال های ۱۳۸۳-۸۵ که امنیت نسبی موجود بود انجام داده شد.

7. در عوض اداره مرکزی احصائیه به کمک ملل متحد پروژه تدریجی سروی اقتصادی- اجتماعی و دموگرافیکی ولایات را از سال ۲۰۱۱ به اینطرف روی اجرا گرفت که تا کنون در ۱۳ ولایت کشور از طرف این اداره تطبیق گردیده است. در این سروی سوالهای مربوط به زبان و قومیت افراد شامل نمی باشند تا باحساسیت هاییکه در این دو موضوع موجود است نتایج این پروژه بزرگ ملی طرف سوال قرار نگیرد.

8. سرشماریها در دنیا نظر به مصارف هنگفت آن هر ده سال اجرا میشود این تنها استرالیاست که با منابع هنگفت خود قادر است هر پنج آنرا اجرا کند. هیچ سیستم تذکره و تصدیق تولد جای سرشماری را گرفته نمیتواند. از روی تذکره نمیتوان نفوس را در یک روز و ماه معین تعیین کرد. تولدات، وفیات و مهاجرت بالای آن تأثیر دارد. سرشماریها در تمام کشورهای اروپایی و دنیا هرده سال اجراء میشود. در استرالیا که کاملترین سیستم تصدیق تولدات ووفیات را دارد بازهم سرشماری در هر پنجسال تطبیق میگردد و مانند آن است که عکس نفوس نفوس کشور را در یک روز معین میگیرد.

اداره مرکزی احصائیه مصارف یک سرشماری را در افغانستان اگر شرایط امنیتی اجازه دهد در حدود ۲۵۰ ملیون دالر امریکایی تخمین کرده است. من به تازه گی بر اساس یک قرارداد پیش بینی نفوس مردمان اولیه یا ابورجنی های استرالیا را بر اساس نتایج سرشماری سال ۲۰۱۶ برای بیست سال آینده برای استفاده وزارت امور اجتماعی و مسکن ایالت نیو ساوت ولز تمام کردم.

پایان